

R. Nagy József

Adalékok Miskolc Martin-Kertváros ezredforduló utáni életmódjához

Miskolc lakótelepein és peremkerületeiben 2001-től kezdődően a Miskolci Egyetem kulturális antropológia szakos hallgatóival több ízben is részt vettünk csoportos terepgyakorlatokon. 2015 tavaszán Martin-Kertváros életmódjának adott pillanatban való rögzítését végeztük. A terepmunkában a Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézet hallgatói vettek részt: Csabai Flóra, Galambos Kata, Vajó Viktória és Vámos Fruzsina.

Jelen tanulmány megközelítésmódját, munkamódszereit, formáját, megfogalmazásait tekintve az Életmód a Tornai-medencében (R. Nagy 2011), illetve az Adalékok Krasznokvajda ezredforduló utáni életmódjához (R. Nagy 2015) című munkák folytatása. A terepmunka ugyanazon szempontok alapján folyt, csupán a helyszínt tekintve más.

Az értékelés alapjául egy 63 kérdésből álló, összetett kérdőív szolgált. Időben is, tartalmilag is ezt követték a különféle interjúk: genealógiai, foglalkozási, témaorientált és életútinterjúk. A kvalitatív interjúk alanyai kizárólag a kérdőívekre is választ adók közül kerültek ki.

A mintavételt nagyban befolyásolta a praktikum. Azaz csakis azokat az embereket tudtuk megkérdezni, akik a kérdés időpontjában otthon tartózkodtak, hajlandók voltak a feltett kérdésekre választ adni. Természetesen szem előtt tartottuk azt az általános szabályt, hogy egy minta akkor vetíthető a közösség egészére, ha a mintának lényegében ugyanolyan az összetétele, mint az alapsokaságnak. Az interjúalanyok megkeresése az első időszakban valószínűségi kiválasztással történő mintavétel alapján történt. A kellő helyismeret megszerzése s a kutató jelenlét tudatosítása után párhuzamosan alkalmaztuk az SRS és az úgynevezett görgetett mintavételt.

A terepmunka során az 5536 fős (KSK 2011:10; ITS 2013:35) településrész lakosai közül összesen 101 főt kérdeztünk meg. Interjúalanyaink nagyobb része a foglalkoztatás szempontjából aktív életet élt. Feltehetően ebben az is közrejátszott, hogy leginkább ők voltak azok, akiket egy-egy beszélgetés erejéig megszólaltathattunk. Aktív keresőként 73%, háztartásbeliként 9% került a mintába. A kisebbség nyugdíjas (4%), a

gyermekgondozás valamely formáját töltő (2%), tanuló (8%), illetve munkanélküli (4%) volt.

Iskolai végzettség tekintetében a derékhadat a szakközépiskolát (24%) és a főiskolát végzettek (22%) alkották. A felmérés során nem talákoztunk 8 általánost be nem fejezőkkel, míg az azt elvégzők aránya 16% volt. Magas volt a technikus (14%) és az egyetemi végzettségi (10%) szintet elérők száma. 10%-ot ért el a szakmunkás végzettségűek aránya.

Lakhely

Kérdőívünk első részében a lakóhelyhez és a környezethez való viszonyt próbáltuk felmérni. A Mennyire szeret Ön Martin-Kertvárosban lakni? kérdésre az ötfokozatú skálán 3,5-ös átlagot kaptunk. Alacsony volt a rossz értéket megadó aránya (1 = 5%; 2 = 8%), a többség közepes (3 = 36%), illetve efeletti értékeket adott meg (4 = 30%; 5 = 21%). A beszélgetések során érezhető volt, hogy a többség elfogadja, illetve elégedett a településsel. Főleg a maximális, 5-ös osztályzatok száma meggyőző ebben a kérdésben.

„Ha a villamoson vagy a piacon mondom, hogy Martintelepen lakok, akkor szinte kihúszom magam, annyira büszke vagyok rája. Még nem is arra, hogy itt lakok, hanem arra, hogy nem ám máshol. És látom a többiek szemében az irigykedést is.” (nő, 53 éves)

A településrészben lakók többsége, 64%-a nem kívánta véglegesen elhagyni lakhelyét. Konkrét költözési tervvel a válaszadók 10%-a, nem realizálható vágyként megjelenő szándékkal 22%-a rendelkezett. Beszédesebb adat, hogy a fővárost egyszer sem nevezték meg kívánatos lakhelyül, élehetetlen helyként kezelték. Aki el kívánt költözni a régióból, az vagy a Dunántúl egy-egy konkrét települését, esetleg „a Balaton-Felvidéken egy jobbnak mondott helyen”,¹ illetve külföldi, svájci, angliai lakhelyben gondolkodott. A költözést fontolgatók közül azok, akik a régióban kívántak maradni, mindenki (100%) Miskolc zöldövezeti, családi házas lakóparkjait nevezte meg kívánatos célként.

„Itt akarok élni továbbra is Miskolcon, itt vannak a rokonok, ismerősök, meg a család. Meg a munkahely is. De egy kicsit nagyobb helyen, egy kicsit zöldebb helyen, egy kicsit csendesebb helyen, egy kicsit újabb helyen. Olyan úribb helyen, na!” (nő, 31 éves)

---

¹ férfi, 77 éves

Azok, akik a településrész elhagyását tervezték, akár konkrét előkészületeket téve, akár csupán a határozott vágy megjelenésének szintjén, elsősorban az átlag fölötti értékkel bíró ingatlanok tulajdonosai, jellemzően (63%) az érettségivel és keresett szakmunkás végzettséggel (villanyszerelő, gépésztechnikus, könyvelő, buszsofőr) rendelkezők közül kerültek ki. A saját ház, a porta még a tartósan munkanélküliek esetében olyan erős visszatartó erő volt, hogy nem is gondoltak a térség elhagyására.

Az elköltözés és maradás kérdését a Kertvárosban lakók szinte minden esetben pragmatikus okok segítségével kívánták megválaszolni. A településrészhez való pozitív vagy negatív érzelmi viszony keveseket (23%) befolyásolt. Még idős embereknél is ritkán fordult elő a múltra, az elődökre, a hagyományokra való hivatkozás.

„Ha menni kell, akkor menni kell. Máshol is van élet, nemcsak itt. Kimegyek ebből a házból, bemegyek egy másik házba, oszt ennyi. [...] Itt születtem, de hát ez kit érdekel. Mindenki született valahol. Az emberek jönnek-mennek, ide is jönnek új lakók, innen is mennek el régiek. Nem kell ezen annyit lelkizni.” (férfi, 72 éves)

Sokaknál fontos érv volt lakhelyük megítélésében annak látványa.

„A kinézete miatt jöttem ide lakni. Sokat vacilláltam, több helyre is mehettem volna, de ez nézett ki a legjobban. Olyan egyenesek az utcák, majdnem egyformák a házak. Ez nekem olyan rendet jelent, és azt meg én szeretem.” (férfi, 62 éves)

1	2	3	4	5
6%	12%	46%	24%	12%

Mennyire tetszik Önnek Martin-kertváros „látképe”, látványa?
(Nagyon tetszik (5) – nem tetszik (1))

Lakásvizonyok

A Kertvárosban megkérdezettek birtokában található ingatlanok átlagos lakóterülete 96 m². A terepmunka során tapasztalt legkisebb alapterület 45 m², a legtöbb 160 m² volt. Legtöbben, a megkérdezettek 38%-a nagyjából 90-105 m²-es lakást birtokolt. Az ingatlanok 32%-a 105 m² fölötti területtel rendelkezett, 65 m² alatt csupán 6%-uk volt. A kis alapterületű ingatlanokat javarészt munkával nem rendelkező, 4-6 fős családban élő, szakközépiskolát meg nem haladó végzettségű, gyakorta (50%) háztartásbeli nők birtokolták.

A nagyobb, 110 m²-t meghaladó házak tulajdonosi rétege ettől nem nagyon különbözik: ugyancsak nyugdíjasok, legnagyobb arányban nők, középszintű, a szakközépiskolát vagy technikumot meg nem haladó iskolai végzettséggel. A magasabban kvalifikált, felsőfokú végzettséggel rendelkezők 70- 100 m² alapterületű házakban éltek. Volt, aki úgy indokolta azt a furcsaságot, hogy a képzetebbek, kisebb házakban élnek, mint a képzetlenek, hogy a magasabb presztízzsel rendelkezők számára már nem volt szükséges olyan ingatlant birtokolni, ami emelné értéküket a közösség szemében.

„Csak a pöttömnek kell mutatnia a többiek felé, hogy ő milyen nagy. Az igazán nagyokban nincs meg ez a kivagyiság. Meg képes belátni, hogy nincs szükség akkora hodályra. Minek is, a gyerekek felnőnek, és már el is költöztek. Aztán kóboroljon a két öreg a nagy házban?” (férfi, 51 éves)

A megkérdezettek körében az egy lakásra jutó lakosok száma 3,2 fő volt. 14%-uk egyedül élt lakásában, lakásonként 5-8 fő 18%.

Beköltözők és „bennszülöttek”

A megkérdezettek egészét tekintve a válaszadók csupán 18%-a született Martin-Kertvárosban, 82%-uk beköltöző volt. Jelentősebb részük házasodás útján, kisebb részük a munkaalkalmakat követve, a településen jobb életminőséget remélve váltott lakhelyet. Sokan nem munkát kerestek, nem házasodtak, hanem a céltelepülésen lévő lakhatási lehetőség miatt választották az adott településrészt lakóhelyként. Magas volt az újonnan betelepülők aránya, a megkérdezettek 32%-a 15 esztendőn belül érkezett a

Kertvárosba. Jelentős volt költözési indokaik közt az ideházasodás, de az is, hogy „ezt az életminőséget ilyen áron máshol nem lehet megkapni.”²

A beköltözők túlnyomó része, 98%-a megyén belülről érkezett jelenlegi lakhelyére, ezek között is a térségből, a kevesebb, mint 5 km távolságból érkezők (60%) vannak a legnagyobb számban. Lakótelepről a megkérdezettek 59%-a, földműves falvakból 20%-a, miskolci zöldövezetből 15%-a, míg a város régebbi munkáskolóniáiból 5%-a érkezett Martin-Kertvárosba.

A lakóhelyükkel elégedettek (ötfokozatú skálán 4-es és 5-ös érdemjegy) között a helyben születettek és a legalább másfél évtizede beköltözők vannak többségben (74%). Ahogyan csökken az elégedettség mértéke, úgy növekszik a településen belül a közelmúltban beköltözők számaránya. Az elítélő érdemjegyek (2 és 1) esetében a helyi születésűek és beköltözők aránya már 0%, illetve 100%. A 2000-es években beköltözők elvárásaikhoz képest csalódtak a Kertvárosban, jobbat reméltek itteni életüktől. A mélyinterjúk alapján vélelmezhető, hogy az interjúalanyok elégtelen osztályzatot gyakran elkeseredésükben adtak, ez nem tükrözi valós véleményüket, de az elégséges osztályzat jobban átgondolt döntés eredménye lehet.

Jellemző módon a beköltözők nagy arányban számoltak be a kertvárosi közösség zártságáról, s arról, hogy nehezen vagy egyáltalán sehogy nem fogadták be őket.

„Itt mindenki arcos [nagyképű], zárkózott az egész banda. Pedig én voltam valaki, amikor idejöttem, művezető voltam a kohászatnál. De ha nem köszöntem előre, ők soha nem köszöntek nekem. Néha még akkor sem, csak morogtak valamit az én hangos jónapotomra.” (férfi, 62 éves)

„Még a mai nap is mikor elsétál valaki a porta előtt, mindig hirtelen a másik oldalt kezdi nagy érdeklődéssel nézni. Mintha lenne ott valami nagyon érdekes. De csak azért csinálja, hogy ne kelljen errefelé nézni, mer' akkor köszönni is kellene. Meg esetleg azt mondani, hogy 'Mi újság, szomszéd?'” (férfi, 51 éves)

---

² férfi, 38 éves

Vallás

A Kertvárosban élők az országos átlaghoz viszonyítva (Dövényi – Németh 2014) kevésbé vallásosak. Ez mind a kérdőív válaszaiból, mind a mélyinterjúk során rögzített beszélgetésekből egyértelműen igazolódott. Több válaszadónk is (6%) ezt a tényt a telep eredeti lakosságának összetételének tulajdonította.

„Na most itten eredetileg vasutasok voltak a lakosok. Még a háború előtt is, meg persze utána is. Szolgáltattevők, bakterek, mozdonyvezetők, meg ilyenek. Nagy számban ők laktak itt. Jártak dolgozni éjszakára és vasárnapra. Azok aztán hanyagolták a templomot. Még ha az asszony elment, az már jó volt, de a férfiak aztán doszt nem mentek, az fix! (férfi, 72 éves)

Emellett jó páran (4%) voltak olyanok is, akik a vallásos életfelfogás terjedéséről, újfajta, vallási gyökerű erkölcsiség kialakulásáról számoltak be.

„Az Avasról jöttem ide lakni. Görögkatolikus vagyok. És kérem szépen ott nem lehetett templomba járni. Itt pedig vasárnap egyre többet [sic!] járnak templomba, ez tény, kérem szépen! (férfi, 70 éves)

A megkérdezettek többsége, 42%-a római katolikus volt. A településrész második legjelentősebb vallása 38%-kal a református, harmadik a görög katolikus, 12%-kal. A megkereszetlenek aránya mindössze 4% volt.

Az egyház tanítását követő vallásosság a megkérdezettek 18%-ára volt jellemző, emellett jóval nagyobb, 62% volt a vallást az egyházon kívül követők száma, akik egyházi „segítséget” csak a jelentős életfordulókon (születés, házasság, halál), illetve az év két nagy egyházi eseményén (húsvét, karácsony) vettek igénybe. Hozzá kell tennünk azt is, hogy ez utóbbi csoportba tartozók magukat egyértelműen a vallásos kategóriába sorolták, az egyházi adókat rendszeresen befizették.

„Naponta hallgatom a katolikus rádiót [Szent István Rádió], meg a zsolozsmát, azt a rádióval együtt mondom el. Na, az olyan, mintha én is közöttük lennék. Nézem ezt a vallásos tévéadót is. Úgyhogy ma már nem kell annyira templomba járni meg ott fagyoskodni, mert a templom jön el hozzánk, na! (nő, 68 éves)

A saját maguk vallásosságában kételkedők kis csoportot képeztek mindössze 4%-os arányukkal. 14% határozottan megvallotta nem vallásos életmódját, a megkérdezettek között azonban mindössze csak pár fő (4%) akadt, aki meggyőződéses vallástagadónak, tudatos ateistának mondta magát. Az ebbe a csoportba tartozók valamennyien kritikus említést tettek a

Kertváros melletti településrészen, Szirmán 2011-ben átadott görög katolikus templomról, annak véleményük szerinti hiábavalóságáról.

„Épült az bazinagy templom itt a telep végén! Hát minek? Kinek, minek? Csak a magamutogatásnak. Mert aki itt nagyon templomba akart volna járni, azt eddig is megtehetette. Most van egy nagy látványépület a semmiért. Az álszent ájtatoskodókért... Inkább egy normális parkra költötték volna. A természet legalább annyira templom, mint az a hodály. (férfi, 51 éves)

Elégedettség és elégedetlenség

A Martin-Kertvárosban végzett terepmunka során próbáltunk a megkérdezettek egyéni és közösségi elégedettségének mértékéről is képet kapni. Ez a jellemző nagyon viszonylagos, számos elemből áll. Egy részét a környezet, a lakóhely, az ott meglévő szolgáltatások, a szomszédok, más részét az egyéni elvárások és azok teljesülése, a befutott életút, az egészségi állapot, az anyagi körülmények, s még számos más összetevő alkotja. Mindazonáltal jellemzi egy korszak, egy közösség, a helyi társadalom, s persze az egyén életének minőségét is.

életszínvonalával	2,9
munkájával	3,4
élete alakulásával	3,6
egészségi állapotával	3,7
lakásával	4,0
lakókörnyezetével	4,0

Mennyire elégedett?

[Nagyon elégedett (5) – nem elégedett (1)]

A kertvárosban élők jónak tartották a közbiztonságot, erre adták a legmagasabb érdemjegyeket. Sokan voltak büszkéek arra, hogy „Miskolc többi részéhez képest Martintelep békesziget”.³ Bár az utak állapotának értéke nem kirívóan alacsony, de azok, akik közvetlen érintettségűek voltak, azaz szilárd burkolat nélküli utcában éltek, itt mutatták a legkisebb elégedettséget. Egyes interjúalanyok csak zaklatottan, magukból kikelve tudták értékelni azt,

³ férfi, 51 éves

hogy „az úrkorszakban egy nagyvárosban még földutak vannak”⁴ és hogy „akkora lyukak vannak az úttestben, hogy egy gyereket is meg lehetne fürdetni bennük”.⁵

„Még az MSZP-s vezetés idejében volt, hogy elkeseredettségemben kidobtam a földes útra a tévémet. És akkor kijött a tévé is, és azt lefilmezték. (nő, 71 éves)

közbiztonság	3,9
közművel való ellátottság	3,8
orvosi ellátás	3,6
iskola színvonala	3,6
környezet állapota, tisztasága	3,4
vásárlási lehetőségek	3,3
utak állapota	2,9
megélhetési lehetőségek	2,9
emberi közösségek	2,8
helyi kultúra	2,6

Mennyire elégedett?

[Nagyon elégedett (5) – nem elégedett (1)]

A munka világa

A Kertvárosban tapasztalható munkaerőkölcs hagyományos szigorúsága egyértelműen az iparos és altiszt (MÁV-alkalmazotti), kispolgári munkavégzésre volt jellemző, kiegészülve a parasztság hasonlóan merev felfogásával. Ebben a világban az értékrend alapja a munka, minden a munkaképességre és munkabíráásra épül, így persze a közösség azon elemei, akik nem bírnak munkaértékkel, marginális helyzetbe kerülnek.

„Egy ember értékét az adja, mennyit bír dolgozni. Ha ezt nem tudod elfogadni, akár mehatsz is a Dráva utcai tízlakásosba [a településrész szlömösödött szegregátuma]! Mikor azt tavaly nyáron [2014.augusztus], dózerolták, sokan megtapsolták. Mert a dolgozó ember azt szereti, ha szomszédja is dolgozó. Aki nem az, nahát annak helye itten nincs!” (nő, 53 éves)

---

⁴ nő, 68 éves

⁵ férfi, 60 éves

Jellemző volt az az önpusztító értékfelhalmozás, amelyben az életforma megtartásáért még az egészséget is kockáztatták. A rendkívüli munkafegyelem és szívósság megbízhatósággal párosult, mely elképzelésben a kényelem, a szabadidő sokadlagos tényező. Ezt a világot alapjaiban kérdőjelezte meg a régióban tapasztalható több évtizedes munkanélküliség, a térség legnagyobb problémája. Többen azt emelték ki, hogy az államszocializmus idején a munka nem jelentett gondot.

A megkérdezettek 80%-a magát a munkavállalók középrétegébe (érettségivel rendelkező szakmunkások, technikusok) helyezte el, 8% tartozott az alsó (betanított és segédmunkások), míg 6% az elitrétegbe (munkavezetők, munkairányítók, értelmiségiek).

eddig munkája	50%
egyéb	12%
nem tudja	10%
szellemi munka	10%
vállalkozás	10%
„ügyeskedés”	8%

Ha szabadon választhatna (választhatott volna), milyen munkából tartaná fenn magát és családját?

Akik „egyéb” munkalehetőséget választottak volna, azok túlnyomó többsége politikusi (városi, helyi képviselő) pályát célzott meg, nem titkolva abbéli nézetét sem, hogy ez az ügyeskedésnek és a munkavégzés nélküli, ámde gondtalan életnek az egyik módja. A vállalkozások között a tercier szektorban végzett munka (fagyfaltozó, cukrászda, kisbolt, vendéglátóhely, ügyintézés) dominált.

Politika

A Kertváros a múltban egységes, a lakók közel azonos munkájából, anyagi helyzetéből, vallásosságából adódó világnézete az utóbbi másfél évtizedben sokak szerint átpolitizálódott, megosztottá vált. Több válaszadó nehezményezte a pártosodás hétköznapi szinten való megjelenését, annak az emberi kapcsolatokra való negatív hatásait.

nem szavazna	43%
nem árulja el	16%
Fidesz	14%
Jobbik	12%
MSZP	5%
Munkáspárt	5%
DK	5%

Ha most vasárnap parlamenti választások lennének, melyik pártra szavazna?

A megkérdezettek 96%-a nem volt semmilyen pártnak sem a tagja, 4% nem adott választ erre a kérdésre. A rendszerváltoztatás előtt 12%-uk volt az MSZMP, míg 56%-uk valamelyik szakszervezetnek a tagja. Jelenleg [2015] a kertvárosi szakszervezeti tagok aránya 2%. A szakszervezeti tagok 37%-a mutatott aktivitást tagsága megszűnése érdekében, a többiek „csak úgy hagyták, hogy kimenjen alóluk a szakszervezet”,⁶ azaz magától megszűnjön, nyugdíjasokká váljanak, vagy csak „elmúljon a mozgalmi hév”.⁷

---

⁶ nő, 69 éves

⁷ férfi, 51 éves

Gazdaság, kereset, pénz

A megkérdezettek anyagi helyzetüket egy ötfokú skálán jelölve, átlagosan 2,9-cel értékelték. Beszédés adat, hogy „nagyon jó”-nak mindössze három válaszadó minősítette anyagi helyzetét, igaz, a „nagyon rossz” sem adott kiugróan magas értéket (5%). A többség (66%) közepes osztályzatot adott. A megkérdezettek átlagos jövedelme 110 ezer Ft volt, a jövedelemmel nem rendelkezők nélkül 122 ezer Ft.

Az országos értékek ismeretében nagyon visszafogottan ítélték meg az ideális családi havi jövedelemszükségleteket. Ez az elképzelt összeg átlagosan 288 ezer forintot tett ki úgy, hogy a legmagasabb igények sem nőttek az 500 ezres érték fölé.

A Kertvárosban – hasonlóan a Borsod-Abaúj-Zemplén megye többi, általunk kutatott térségéhez – külön gazdasági értékemelő tényező volt az, hogy valakinek nincs hitele, nincs adóssága. A családi, egyéni gazdasági értékeléskor ez gyakori beszédtema, sok esetben büszkélkedés alapja volt, hogy „én nem vagyok a bank rabszolgája!”⁸

fűtésre	26.655 Ft
gázra	18.981 Ft
villanyra	9.982 Ft
telefonra	9.860 Ft
vízre	6.186 Ft
közköltségre	2.826 Ft

Egy átlagos hónapban mennyit költenek?

A terepmunka alatt megkérdeztük az interjúalanyokat, hogy a rendszeres kiadásokon kívül milyen luxust engedhetnek meg maguknak. 57% semmilyen saját maga által luxusnak tekinthető kiadással nem számolt. Emellett a luxus definiálása sokszor nehézséget is jelentett. Egyesek az autóval való közlekedést luxusként, míg mások munkaeszköz-használatként definiálták. Az autó (54%) után a célzott pihenés, ezen belül a wellness (21%) számított a megengedett leggyakoribb luxusnak. Jóval kisebb értékkel szerepelt az internet, a kávé, az édesség, még ritkábban a kultúrafogyasztás (mozi, színház, koncert) (5%). Jellemzően a fiatalabb korosztály az

⁸ férfi, 51 éves

okoseszközöket az élet szükségszerű velejárójaként, az idősebb korosztály pedig az esztelen és kapcsolatromboló pazarlás szinonimájaként azonosította. Volt, aki a nyugalmat élte meg luxusként.

„Ha senki nem szól hozzám egy napig, de még a gyerekeim se, ha kikapcsolhatom a telómat, ha csak ülhetek a kertben és nézhetem a felhőket – na, az a luxus!” (férfi, 43 éves)

televízió	92%
mobiltelefon	88%
fagyasztószekrény vagy -láda	80%
vezetékes telefon	80%
kábeltévé	76%
automata mosógép	76%
számítógép	72%
internet hozzáférés	72%
autó	66%
DVD (BR, MP) lejátszó	66%
saját parabolaantenna	38%
hifi berendezés	34%
a lakásán kívül ingatlan	32%
földbirtok	26%
mosogatógép	20%
klímaberendezés	10%

Birtokolt javak Martin-Kertváros lakóinak körében

Szabadidő

A nosztalgikus visszaemlékezések között egy kiegyensúlyozott, harmonikus és a szegényes lehetőségeket maximálisan kihasználó világ tárult a szemünk elé. A kikapcsolódás a közösségen alapult, ha az egyén jól szeretne volna érezni magát, a többiek, a kortársak kapcsolatát kereste. A fiatalok egymás házaikhoz jártak, de volt lehetőség nyilvános, sőt, „városi” szórakozóhelyen „idegenekkel” is ismerkedni.

Ambivalens volt a viszony a legfontosabb szórakozási móddal, a tévézéssel szemben. Mert bár majdnem mindenki nézte, egyben tudták is, hogy valami

régen megvolt érték ezzel elveszett, végleg eltűnt. A régen sokat kedvelt időtöltések, amelyek mélyen beleívódtak az emberek emlékeibe, közösséget, összetartozást, szolidaritást is teremtettek. Az idősebbek közösségről szóló narratíváiban visszatérő elem volt az, hogy sok mindent közösen csináltak, a munkától kezdve a szórakozáson keresztül a családi vagy vallási ünnepekig. Nem volt jellemző az egyén vagy egyes családok közösségből való kivonulása, a magányos szórakozási formák keresése.

Az 1970-es évektől kezdve, a televízió hétköznapivá válásának köszönhetően ez visszafordíthatatlanul megváltozott. A terepmunka időszakában a megkérdezettek átlagosan napi 2,5 órán keresztül néztek televíziót. Ez a megye aprófalvas északi régióiban mért 3,7 órás adathoz (R. Nagy 2015:170) képest kifejezetten alacsony érték. Ebből 8% napi 5 óránál is többet tévézett, köztük többen is napi 6-7 órát. Ennél kevesebben, 2%-nyian soha nem néztek televíziót. Legtöbben, a válaszadóknak kicsit több mint a fele (56%) 1-2 órát szánt televíziózásra.

A válaszadók 48%-a, illetve 26%-a nézte a két legnagyobb kereskedelmi adó, az RTL Klub és a TV2 műsorait. Harmadik legnézettebb adóként az ATV jelent meg 22%-kal. Talán nem is meglepő, hiszen ezek voltak azok az adók, amelyeket egyszerű, földi antennákkal is fogni lehetett, illetve előfizetési díjuk a legalacsonyabb volt.

Nagyjából azonos nagyságrendben, mintegy 5-16%-os arányban nézték a többi csatornát, a következő sorrendben a legnézettebbtől a legkevésbé nézettig: M1 (16%), sport tévék (14%), különféle ismeretterjesztő csatornák (10%), csak filmeket sugárzó csatornák (10%). Mérhető volt azon tudatos tévénézők aránya (4%), akik kizárólag hírműsorokat néztek, de úgy, hogy párhuzamosan többféle politikai irányultságú híradót is megnéztek, hogy saját maguk dönthessék el, mi is az igazság.

*„Te, aki nem kíváncsi az igazságra, az csak nézzen egy csatornát. Ami a hitének megfelel, olyat. Ha például a kormány véleményére vagy kíváncsi, nézzél olyat, ami közszolgálatinak hazudja magát. De hazudik ám a többi is! Aki tájékozódni akar, az nézze meg mindet, s aztán abból bogarássza ki, mi is lehet a valóság!”
(férfi, 60 éves)*

Az újságolvasók között az Észak Magyarország című megyei lap volt a listavezető, az összes megkérdezett 22%-a, az újságolvasók 35%-a ezt a lapot olvasta. Az ezt követő mezőny nagyon szórt, csupán a Nők Lapja (6%), az Élet és Irodalom (4%), illetve a Blikk (4%) tudott az 1-3%-os érték fölé nőni, amelyben a Demokrata, HVG, Hócipó, Magyar Nemzet, Sporthorgász, Fanny című lapok, különböző sportújságok, televíziós műsorújságok, rejtvényújságok stb. voltak találhatóak. A megkérdezettek 38%-a nem olvasott semmiféle

újságot, mert „az internet idejében nem kell papírújság”,⁹ „amit papírra nyomnak, az mind hazudik”¹⁰ vagy, mert „erre már nem futja”.¹¹ 59% rendszeres olvasási, egyben szórakozási formaként a katalógusok, reklámkiadványok, prospektusok olvasását nevezte meg.

Míg az évtized eleji, főleg az aprófalvas térségekben zajló kutatásainkban az internet sokkal inkább a luxus kategóriájában jelent meg, kertvárosi beszélgetőtársaink egyértelműen hétköznapi, mindenki számára elérhető szolgáltatásként kezelték.

hírportálok	50%
közösségi oldalak (pl. Facebook)	32%
nem internetezem	30%
letöltési oldalak	22%
egyéb	20%
fórumok	18%
szakmai anyagok	10%
tananyagok	10%
erotikus oldalak	8%
játékos oldalak	8%
könyvtárak	6%

Internetes oldalak látogatottsági aránya
Martin-Kertváros lakóinak körében

A megkérdezettek 28%-a – feltehetően a válaszadók viszonylag magas életkorának köszönhetően ilyen magas arányban – egyáltalán nem internetezik. 1 óránál nem többet a megkérdezettek 34%-a, 2-3 órányit 16%-a, míg 4 óránál többet 18% használja az internetet.

---

⁹ férfi, 50 éves

¹⁰ férfi, 49 éves

¹¹ nő, 59 éves

kertészkedés, virágok, növények gondozása	4,2
zenehallgatás	3,6
újságolvasás	3,6
internetezés	3,4
rádiózás	3,3
állatokkal foglalkozás	3,1
barátokkal összejönni	3,1
könyvolvasás	2,8
barkácsolás	2,3
sporttevékenység	2,3
természetjárás, túrázás	1,9
kézimunkázás	1,9
szórakozóhelyre járni	1,6
horgászat	1,5
gyűjtés	1,4

Szabadidejében mit csinál, milyen gyakorisággal?

[Naponta (5) – hetente (4) – havonta (3) – néha-néha (2) – soha (1)]

A kertvárosban lakók szabadidejét nagyban befolyásolja az a tény, hogy portával, kerttel rendelkező házakban élnek. Így elkerülhetetlen a kertészeti típusú tevékenységek végzése. S mivel majdnem minden háztartásban található állat – kutya, macska –, a velük való foglalatosság is megjelenik. A terepmunka során csak kisebb testű haszonállattal – baromfi, nyúl – találkoztunk. Nem várt eredmény a barkácsolás alacsony szintje. Az interjúalanyok elbeszéléséből tudni, hogy régebben, főleg a hiánygazdaság időszakában szinte mindenki barkácsolt, minden portán megtalálható volt egy kis műhely, szerszámok, alapanyagok. A 2000-es évek elején ez megváltozott, az emberek szemlélete átalakult, s mára már „inkább kidobjuk a rosszat, s nem bíbelődünk a javításával, mert ez ma már a módi, hát fejlődünk mi, kérem!”¹²

¹² férfi, 51 éves

Segítségnyújtás

Az egy településen belül élők között a segítségnyújtásnak a Kertvárosban közel egy évszázados hagyománya van. Az egy településen, településrészben élők mindig is ügyeltek arra, hogy a munkaerejének híján lévőt – öreget, egyedülállót, beteget, gyengét – segítsék, akár hosszabb távon is. A közösség íratlan szabályai diktálták ezt, erősen támogatva az egyház által.

Napjainkra a segítségnyújtásnak ez a rendszere felbomlott, illetve erősen átalakult. Csökkent a segítségnyújtás mértéke, szűkült a köre is. Nagyon részben a több embert igénylő, szezonális munkákra korlátozódott (favágás, építkezés, lakodalmi előkészületek, disznóvágás stb.), illetve azokra, amelyek anyagi befektetést, hosszabb időt nem igényelnek (postai küldemény átvétele, az üres ház figyelése, értesítések, üzenetek átadása stb.).

A legjellemzőbb változás mégis az, hogy a segítségkérés-nyújtás köre konkretizálódott, s mára már csak a közvetlen szomszédságra, illetve a szűk rokoni körre szorítkozik. Mindezek ellenére a Kertvárosban az egymásra figyelést, a segítőkészséget átlagon felülnek értékelték (az 5-ös skálán 2,8-nak).

Közösség és identitás

Terepmunkánk kezdetén az egyik részhipotézisünk az volt, hogy Martin-Kertváros határozott, Miskolc város többi részétől nagyban eltérő identitással, sajátos „martintelepi lelkülettel” rendelkezik. Nem mellesleg ez az elképzelésünk több más hasonló esetben a múltban – Görömbölyön, illetve Perecesen végzett életmódfeltáró kutatásaink során – határozottan megdőlt. A helyiek elsősorban miskolcinak tekintették magukat, Miskolchoz kötődtek, s településüket is Miskolc integráns részeként értelmezték.

A megkérdezettek a Kertvárost, mint közösséget az ötfokozatú skálán 3,3-as átlaggal értékelték. A derékhad (50%) középszerűnek ítélte meg a közösségi létet. 16% úgy vallotta, hogy a telepen nem létezik közösség, „itt mindenki csak magáért van”¹³ és „Martintelep nem más, mint tízemeletes

---

¹³ nő, 59 éves

házak kiterítve vízszintesre”.¹⁴ 16% jónak, míg 18% igazi, összetartó közösségként ítélte meg a Kertvárost, ahol „mintha családban lennénk”,¹⁵ és „ismerünk sok embert, ők is minket, figyelünk egymásra”.¹⁶

Beszédes adat, egyben árnyalja az eddigieket, hogy a helyiek mennyire igénylik a közösség meglétét, illetve kialakítását.

1	2	3	4	5
28%	36%	28%	16%	22%

Mennyire igényli azt, hogy legyen közösség Martin-kertvárosban?

[Nagyon (5) – semennyire (1)]

A közösség kialakulását, fejlesztését a legtöbben (44%) legtöbben közös programok szervezésével képzelték megoldani. Az interjúalanyok között megkérdezett katonaviselt férfiak tapasztalata szerint a közös tevékenységre kényszerített emberek akár akartuk ellenére is összekovácsolódnak. Meglepő módon 42% szerint a közbiztonság növekedésével a közösségi összetartozás erősödni fog. Többek szerint „azért nem járnak el az emberek otthonról, mert nincs biztonságérzetük”.¹⁷ A megkérdezettek 22%-a szerint a teljes foglalkoztatottság, a munkanélküliség felszámolása, míg 18% szerint a szebbé, kívánatosabbá tett környezet hozná magával a várt változást. Mások (16%) parkok, játszóterek, közösségi együttlétre alkalmas terek kialakításától remélte az átalakulást. Többen megemlítették, hogy ebbe a templomok építése nem tartozik bele. Radikális elképzeléseket 18% vallott, melyek szerint „aki nem akar beilleszkedni, azt akár erőszakkal is, de el kell távolítani a közösségből”.¹⁸

Formális interjúkészítés közben senki nem említett közösségbomlasztó jelenségeket, de amikor a kérdőív, a diktafon táskába került, többen is megjegyezték, hogy a közösség inaktivitását nagyrészt a cigány életmódot folytató „lumpen elemek”¹⁹ jelenléte okozza, s „amíg ők itt lesznek, közösség sem lesz.”²⁰

¹⁴ férfi, 51 éves

¹⁵ nő, 53 éves

¹⁶ nő, 71 éves

¹⁷ nő, 59 éves

¹⁸ férfi, 72 éves

¹⁹ férfi, 51 éves

²⁰ nő, 71 éves

A közösségi szemlélet eltűnését többen is a településrész nevének megváltoztatásához kötötték. Utaltak arra, hogy az eredeti Martintelep elnevezés már önmagában is képes volt arra, hogy összehozza az embereket. Hangulata, értéke, hagyománya volt. Ezzel szemben a Kertváros név semmitmondó, kiüresedett, tucatnév. Válaszadóink közül sokan (61%) egyértelmű visszalépésként értékelték a településrész 2002-ben történő névváltoztatását.

„Pár unatkozó picsára [sic!] rátört a nagyzolási vágy, s addig hajtották a névcserét, míg sikerül kierőszakolniuk. De a többség, főleg a régi öregek ezt cseppet sem akarták. Nekünk úgy volt jó, úgy szerettük. Most se mondjuk, hogy Kertváros, hanem hogy Martintelep.” (nő, 69 éves)

„Volt még egy kis ellenállás is, olyan kis partizánmozgalom. Tudom kik csinálták, de nevet nem mondok. Nohát, egy csoport fiatal fogta, és a frissen kitett Martin-Kertváros táblát egy éjszaka átírták Martin-Lekvárosra. Volt nagy sápítózás!” (férfi, 43 éves)

A terepmunka során törekedtünk arra, hogy beszélgetőtársaink közösségi emlékei segítségével a településrész mentálisan fontos térrészeit azonosítsuk. A nagyon diffúz eredményekből csak két, konzekvensen majd' minden megkérdezett által említett jelenség emelkedett ki. Ezekre az emberek büszkék voltak, sajátjuknak tekintették őket. Az egyik a vasúti sínek melletti betonfal tövében, messze a fő közlekedési utaktól található vasas vízforrás, mely pont ismeretlensége, rejtettsége miatt válhatott fontossá.

„Ez a MI gyógyvizünk. És nézd meg: a VASúttól ered, a VASutasoknak, a VASas víz. Jó mi? Piszok rossz az íze, de gyógyít. Ez a miénk, minket gyógyít!” (nő, 59 éves)

A másik pedig a Kertváros központjában található gólyafészek. Szinte sorjázta a gólyákkal kapcsolatos történetek, érinthető volt a pozitív viszonyulás.

„Hogy miről híres Martintelep? Van itt egy saját gólyafészünk. A Vadasparktól járnak ki ellenőrizni... aztán egyszer egy ismerős jött ki és felmáztunk megnézni a gólyafészket, ott a martini presszónál.” (férfi, 43 éves)

„Megjött a gólya két éve újra, három is megmaradt a kis gólyákból, országos szinten elsők voltunk. Bizony! Aki vasárnap nem jár templomba, legalább annak is van néznivalója. Helló Martintelep!- mondják a gólyák! Helló gólyák! – Válaszol nekik Martintelep.” (nő, 31 éves)

Irodalom

- [ITS] Miskolc megyei jogú város integrált településfejlesztési stratégiája III. Helyzetértékelés. Miskolc, 2013, 35.p.
- [KSH] 2011. évi népszámlálás. Területi adatok. 3.5 Borsod-Abaúj-Zemplén megye. Miskolc, 2013, KSH, 10.p.
- DÖVÉNYI Zoltán – NÉMETH Ádám (2014): A vallási diverzitás változása Magyarországon 2001 és 2011 között. *Területi Statisztika* 54. évfolyam, 6. szám: 550-573.
- R. Nagy József (2011): Életmód a Tornai-medencében. Miskolc: Aldebaran
- R. Nagy József (2015): Adalékok Krasznokvajda ezredforduló utáni életmódjához In HORVÁTH Zita (szerk.): *Publicationes Universitatis Miskolcensis: Sectio Philosophica Tomus XVIII, Fasciculus 2.*, Miskolc: Miskolci Egyetem, 158-174.

Mellékletek

1. kép

Az első pillantásra 18. századnak tűnő, fák között rejtőzködő Jézus Szíve plébániatemplomot 1933-34-ben építették neobarokk stílusban. A főutcán (Kisfaludy Károly utca) közeledők számára így is teljes az illúzió.

2. kép

A Laposnak nevezett, szolgáltatásokat és üzleteket magába foglaló épületsorozat, fölötté a településrész identitásának egyik fontos eleme, a gólyafészek.

3. kép

Martintelep (Martin-Kertváros) tervezett, négyzethálós utcaszerkezete jól kivehető a régebbi, vasúthoz közeli településrészekben.

4. kép

2002 óta Martintelep neve Martin-Kertváros. A „telep” elnevezés a régióban gyakran lepusztult, szlömösödött lakóterületet jelöl. Ennek negatív felhangjaitól próbáltak szabadulni névváltoztatási kérelmükkel egyes martintelepi lakók, megosztva ezzel a településrész lakosságát.

5. kép

Lakóházak a rendező pályaudvar mellett. A vasúti sínek mellett elhelyezkedő utcáknak (Lajta utca, Alkotmány utca) csak az egyik oldala beépített, a másikat magas betonkerítés szegélyezi. Az itt élők mindennapjait a vasúti üzemmenettel – a vonatok, gépek hangjaival – való együttélés jellemzi. A pályaudvar közelsége miatt az 1944-es bombázások során Martintelep is jelentős károkat szenvedett.

6. kép

A Kertváros egyik rejtett értéke a vasúti sínek mellett fakadó „vasas víz”. Annak ellenére, hogy csak szájhagyomány útján terjed a híre, rendszeresen látogatják, s kannákkal, palackokkal szállítják el vizét. A kút mögötti falon az önkormányzat táblája látható, melyben felhívják a vízfogyasztók figyelmét arra, hogy a víz nem ellenőrzött ivóvíz, s csak saját felelősségre fogyasztható.